

هشت سال دفاع مقدس؛ از آغاز تجاوز تا پذیرش قطعنامه

عراق از همان ابتدای پیروزی انقلاب، سازماندهی و آموزش کلیه اقدامات را برای شروع یک تهاجم، آغاز و تمهیدات لازم برای ورود به خاک ایران و اشغال قسمتهایی از آن را مهیا کرده بود. عراق نزدیک به دوسال، مشغول کار روی عشایر عرب خوزستان بود ...

عراق از همان ابتدای پیروزی انقلاب، سازماندهی و آموزش کلیه اقدامات را برای شروع یک تهاجم، آغاز و تمهیدات لازم برای ورود به خاک ایران و اشغال قسمتهایی از آن را مهیا کرده بود. عراق نزدیک به دوسال، مشغول کار روی عشایر عرب خوزستان بود که با ورودش به خاک کشورمان، بتواند به نفع خود و علیه ما آنان را وارد صحنه کرده و امتیاز سیاسی کسب کند. همزمان با انفجار لوله‌های نفت، قطارها و اماکن عمومی، ارتش عراق مشغول جاده‌سازی در مرزها، ساختن پاسگاهها و پایگاههای مورد لزوم و برپا کردن استحکامات و کار روی نیروهای مسلح برای آماده و تکمیل تجهیزات جنگی خود بود و در طرف مقابل، وضعیت نیروهای خودی نیز قابل توضیح است.

درباره سازمان و توان رزمی ارتش جمهوری اسلامی ایران، می‌توان گفت که پس از قطع وابستگیهایی که تا عمق استخوان ارتش طاغوت نفوذ کرده بود و نیز تصفیه امرای خائن و سرسپرده آن، نوعی از هم گسیختگی در مجموعه این تشکیلات به وجود آمد. و از طرفی شرایط خاص ابتدای انقلاب سبب شده که مرحله دگرگونی و عبور ارتش از دوران انتقال، از ارتش شاه به ارتش اسلام آن‌چنان که باید، نگرفته و کار بکندی پیش رود. بعدها با حذف بی‌صدر، زمانی که حاکمیت خط امام بر ارتش امکان‌پذیر شد، دیدیم که به چند نحو تحولات در ارتش آغاز گشت.

از طرفی دیگر، سپاه نیز به طور دائم درگیر با ضدانقلاب بود و فرصت نفس کشیدن برای برپایی یک تشکیلات سازمانی که بتواند جلو تهاجمی نظیر حمله عراق را بگیرد، پیدا نکرده بود و همچنین برخی خطوط حاکم بر کشور (گروههای لیبرال) برخوردشان با سپاه طوری بود که بیشتر به فکر تضعیف و مسخ هویت آن بودند.

وضع بسیج مبهم بود و با وجودی که خود سپاه، تشکیلات اولیه بسیج را سازماندهی کرده بود، تا مدتها این کشمکش وجود داشت که بسیج به سپاه وابسته باشد یا نه؟ در هر گوشه‌ای، نیرویی آموزش بسیج را بدون سازمان و تشکیلات مناسبی به عهده داشت. اما بعدها با تلاش فراوان سپاه و همت بعضی عناصر خط امام، بسیج زیر نظر سپاه قرار گرفت. با این مقدمات، ارتش آماده و مجهز عراق، تهاجم خودش را به سراسر مرز ایران آغاز کرد و طبیعی بود که در مراحل ابتدایی، موفق شود پیروزیهایی را کسب و مناطق وسیعی از خاک جمهوری اسلامی را به اشغال خود درآورد.

درگیریهایی عراق در تاریخ 1359/6/14 در غرب شروع شد، اما در 31 شهریورماه سال 1359 جنگ از سوی عراق رسماً آغاز گردید. عل‌رغم ضعف بسیار در تشکیلات نظامی کشور، مردم، با حضور گسترده و روحیه‌ای قوی و انقلابی خود، ماشین جنگی عراق را مجبور کرد تا پیشروی خود را متوقف کند و در همان اوایل جنگ، زمینگیر شود و حتی از بعضی مناطق هم عقب‌نشینی نماید. جنگ نیروی ایمان با تانک و زره‌پوش بود که در واقع همچنین، عامل اصلی توقف عراق محسوب می‌شد. در این رابطه، حماسه مقاومت در خرمشهر که حدود یک ماه به طول انجامید، قابل ذکر است. در ادامه جنگ شیوه برخورد با دشمن متجاوز متفاوت بود و در صحنه رزم، اشکال مختلفی آزمایش شد و سرانجام موقعیت جنگ چریکی و نامنظم که متکی به نیروی مردمی و افراد مومن بود، نشان داد که جنگ کلاسیک در برابر ارتش قوی و کلاسیک، کارایی ندارد. در نتیجه، مقطع اول، به این صورت و با انجام عملیاتی محدود موفقیت‌آمیز که ضمن کسب تجربه، زمینه پیشرفتهای بعدی را فراهم کرده بود، گذشت.

آزادسازی مناطق اشغالی

همان‌طور که گفته شد، نیروی تعیین‌کننده در مقطع اول جنگ، نیروهای مردمی بسیج و سپاه بودند، مقابله نیروهای مردمی با تهاجم عراق و کسب تجربه از یک طرف و از طرف دیگر، به وجود آمدن تغییراتی اساسی در ارتش جمهوری اسلامی و محدود شدن دست‌اندرکاران چون 171#مدنی؛ها و 171#بنی‌صدر؛ها از جنگ، جبهه‌های جنگ را دستخوش تغییراتی اساسی نمود.

نزدیکی ارتش و سپاه و توجه بیشتر مسؤولان نظام، جنگ ابعاد وسیعتری یافت که آغاز در لیبک به پیام رهبر کبیر انقلاب، در عملیات 171#تامن‌الائم؛ها؛ متجلی گشت.

عملیات ثامن‌الائمه (در تاریخ 60/7/5) که با هدف شکستن حصر آبادان همراه بود، آغازی بود برای وسعت بخشیدن به جنگ، در راستای بیرون راندن متجاوزین از خاک جمهوری اسلامی، پیروزی رزمندگان در عملیات ثامن‌الائمه، از یک طرف موجب تقویت روحیه نیروهای خودی بود و از طرفی برای ارتش، مانند شوکی بود که تا آن زمان، انتظار چنین برخوردهایی را از مردم تازه انقلاب کرده نداشت. تا جایی که ابهام پیرامون آینده جنگ، آنان را به تقاضای صلح و پایان جنگ ترغیب کرد. اما مسؤولان نظام جمهوری اسلامی، با موضعی قاطع در برابر هیاتهای صلح، اعلام کردند که ما سرنوشت جنگ را در میدان جنگ تعیین می‌کنیم. عملیات ثامن‌الائمه نشان داد که ما می‌توانیم عملیات گسترده و موفق انجام دهیم. بنابراین استراتژی مشخصی برای جنگ تعیین شد که هدف آن، سقوط صدام یا پذیرش شرایط عادلانه، انسانی و اسلامی ما از طرف عراق و حامیانش بود.

بر این اساس، طراحیهای انجام شد و بر مبنای آنها عملیتهای وسیع و موفقی چون «171#&؛ طریق‌القدس»؛ (در تاریخ 61/2/10) انجام شد و در چندماه، علی‌رغم وسعت عملیاتها، رزمندگان اسلام موفق شدند مناطق وسیعی از سرزمینهای اشغالی، از جمله «171#&؛ بستان»؛ و «171#&؛ خرمشهر»؛ را باز پس گرفته و تلفات زیادی را بر ارتش عراق وارد سازند.

ورود به خاک عراق

پس از پایان عملیات بیت‌المقدس و انهدام وسیع نیروهای عراق، رژیم صدام در یک هماهنگی و همفکری نزدیک با امریکا، طرح جدیدی را در دستور کار قرار داد و آن، مظلوم‌نمایی به جای رجزخوانی در تبلیغات بود. عقب‌نشینی از برخی مناطق غرب و استقرار در خطوط پدافندی نزدیک مرز خویش، از جمله اقدامهای صدام برای جلوگیری از تلفات بیشتر بود. همزمان با این اقدامها و در تکمیل آن، امریکا توسط اسرائیل، درصدد سرکوب مسلمانان جنوب لبنان و فلسطینیان برآمد. البته ما هم تا مدتی در دام طرح هماهنگی امریکا به اسرائیل و رژیم بعثی عراق افتادیم. و از دامه جنگ غلفت ورزیدیم و به وقایع لبنان مشغول شدیم، ولی هشدار حضرت امام (ره)، جو کاذبی را که باری خود ساخته بودیم، شکست.

ادامه جنگ، مستلزم ورود خاک دشمن بود. گذشته از مرزهای بین‌المللی و ورود به خاک دشمن، پس از دفع تجاوز، امری بود که از نظر اعتقادی برای رزمندگان اسلام، ابهامی در بر نداشت؛ زیرا که عقب‌نشینی سراسری دشمن، در پی شکستهای سنگینی که متحمل شده بودند به منظور معطل کردن ایران، ایجاد شرایط نه صلح و نه جنگ و حاکم ساختن وضعیت فرسایشی در جنگ صورت گرفت. لازمه حفظ و گسترش ابتکار عمل و برخورداری از روحیه تهاجمی برای اعاده حقوق جمهوری اسلام، شرایطی بود که اواسط جنگ و ورود به خاک عراق را امکانپذیر می‌کرد، لذا دلایل زیر برای ورود به خاک عراق مطرح بود:

1- کشورهای مرتجع منطقه، موقعیت را مغتنم شمرده، طی نامه‌هایی که با مسؤولان جمهوری اسلامی رد و بدل کردند، در عمل حقه جمهوری اسلامی را نادیده گرفته، نسبت به موقعیت مرز ایران، از خود بی‌اعتنایی نشان می‌دادند. ورود به خاک عراق، که در حقیقت با هدف پایان دادن به این گونه برخوردها بود.

2- تنبیه صدام به عنوان متجاوز

3- تبیین استراتژی «171#&؛ راه قدس از کربلا می‌گذرد»؛ توسط حضرت امام خمینی (ره)، با اینکه سیر ادامه جنگ از طرف جمهوری اسلامی، با قدرت پیگیری و عملیات رمضان در شرق بصره آغازگر آن بود. در این فاصله، عراق که پس از شکست خرمشهر، اقدام به عقب‌نشینی کرده بود، موفق شد با استقرار در مواضع مستحکم، موانع و استحکامات شدیدی را ایجاد و خود را برای دفاع در برابر حمله‌های رزمندگان اسلام آماده کند و در این راستا، وجود کارشناسان خارجی و امکانات ناشی از کمکهای کشورهای منطقه، و... تاثیر فراوانی در تقویت ارتش عراق داشت. نیروهای خودی در عملیات رمضان، علی‌رغم وارد ساختن تلفات سنگین به ارتش دشمن موفق نشدند که زمین قابل توجهی را تصرف نمایند، چرا که ارتش عراق با کاربرد شیوه‌های جدید، وضعیت متفاوتی را نسبت به قبل ایجاد کرده بود.

عملیات رمضان تجارب جدیدی را برای رزمندگان اسلام در پی داشت. از این پس به دلیل لزوم گسترش توان رزمی و کسب آمادگی‌های لازم به منظور ادامه جنگ تا کسب نتایج قطعی از سوی جمهوری اسلامی، زمان مناسب و فرصت کافی مورد نیاز بود. در عین حال، برای جلوگیری از رکود عملیتهای محدودی پیش‌بینی شد؛ که عبارت بودند از:

مسلم بن عقیل (61/8/9) در محور سومار،

محرم (61/11/10) در غرب عین خوش،
والفجر مقدماتی و 1 (61/11/11 و 62/1/22) در محور چزابه و فکه،
والفجر 2 (62/4/29) در محور حاج عمران
والفجر 3 (62/5/14) در محور مهران
والفجر 4 (62/7/28) در محور پنجوبین،
والفجر 5 (62/11/27) در محور پنجوبین،
والفجر 6 (62/12/2) در محور دهلران و مهران.

در پی این عملیات ها پیروزی های ارزشمندی، چه در تصرف مناطقی از خاک دشمن (والفجر 2 و 4)، چه در آزادسازی مناطقی از خاک جمهوری اسلامی (از جمله والفجر 3 که منجر به آزادسازی مهران شد) و چه در وارد ساختن تلفات بر پیکر ارتش عراق، به دست آمد. پس از آن از سوی سپاه طرح انجام عملیات در هورالهوریه آماده شد و تحت عنوان عملیات #171؛ خبیر؛ انجام گردید. در نتیجه این عملیات، علاوه بر وارد آوردن تلفات زیاد بر عراق، جزایر #171؛ مجنون؛ که از اهمیت سیاسی، نظامی، اقتصادی برخوردار بود، به تصرف رزمندگان اسلامی درآمد. اهمیت عملیات #171؛ خبیر؛ با توجه به تاثیری که در ابعاد خارجی داشت، بیش از پیش جلوه کرد.

پس از این عملیات، فشار اقتصادی و تحریم فروش سلاح به ایران آغاز شد. در مقطع یاد شده، تلاش جدید غرب، بعدی تازه به جنگ بخشید. بدین معنا که پس از عیان شدن ناتوانی نظامی عراق در مقابل حرکت های غیرقابل پیش بینی و عمده تاکتیک های ویژه رزمندگان، استکبار جهانی به منظور ممانعت از به هم خوردن معامله نظامی حاکم بر جنگ، اقدام به تقویت عراق، با تکنولوژی پیشرفته، بویژه نیروی هوایی، نمود. در پی آن، عراق تلاش فزاینده ای را به منظور تحت الشعاع قرار دادن پیروزی های نظامی ایران، با دست یازیدن به جنگ نفتکشها در خلیج فارس آغاز کرد. سال بعد، رزمندگان اسلام جنگ در هور را دوباره آزمایش و عملیات گسترده بدر را در تاریخ 63/12/20 آغاز کردند. در این عملیات، علی رغم ناکامی در به دست آوردن اهداف، به انهدام نیروی دشمن قناعت شد و در بعد خارجی، بازتاب فراوانی بر جای گذاشت.

ابعاد و ویژگی های عملیات بدر، عراق را به عکس العملی غیر از آنچه تا آن زمان در جنگ مرسوم بود، واداشت. بدین معنا که همزمان با عملیات، حمله های هوایی خود به تهران آغاز کرد. دشمن در واقع هدفی را که از به راه اندازی جنگ نفتکشها در خلیج فارس (از نظر اقتصادی) داشت، با تهاجم به شهرهای غیرنظامی، دنبال کرد. در مقطع یاد شده، ضمن اینکه در جهت نیز بمبارانهای وسیع شیمیایی به را انداخت، انتقال جنگ را رزم زمینی به هوا و مناطق مسکونی، نمایانگر شکل جدید در جنگ بود که طبعاً در رویارویی با دشمن در ابعاد جدید تدبیر مقابله به مثل پرتاب موشک به شهرهای عراق، انتخاب و انجام شد.

ترسیم دورنمای جنگ شهرها و سایر فشارهای وارده به جمهوری اسلامی، سبب شد حضرت امام (ره) موضعگیری #171؛ جنگ جنگ تا رفع فتنه؛ را اتخاذ نمایند و با بیان جنگ تا آخرین خانه و آخرین نفر، استراتژی ادامه نبرد را تبیین کردند.

نیروهای نظامی بر تدابیر جدید، مستلزم به طراحی و اجرای عملیاتی نظامی شدند. در این رابطه، به دلیل شرایط و ویژگی های خاص جنگ، لازم بود تغییراتی در روند جنگ، در بعد پشتیبانی سازمان رزم، ایجاد شود، تا به دست آمدن شرایط لازم امکان غلبه بر دشمن فراهم آید. به دست آوردن این شرایط، مستلزم زمان بود، لذا بار دیگر انجام عملیات محدود در دستور قرار گرفت. و ظرف چندماه از سال 1364 (پس از عملیات بدر) عملیاتی متعددی انجام شد.

انجام عملیات محدود که از یک طرف جذب نیروهای مردمی و افزایش تجارب یگانهای عمل کننده را در برداشت، این فرصت را به فرماندهان داد تا مقدمات عملیات مهم و اساسی خود را با این پوشش انجام و برای تصرف #171؛ فاو؛ آماده شوند. منطقه عملیاتی فاو، به دلیل موقعیت جغرافیایی آن، اهمیت ویژه ای داشت. تسلط بر شمال خلیج فارس، هم مرزی با کشور کویت و وجود منابع و تاسیسات نفتی مهم، از جمله این موارد است.

انجام عملیات والفجر 8 (64/11/20) و پیروزی در تصرف فاو، در واقع نتیجه یک سری ابتکارها و تدابیری بود که همواره با جایگزین کردن پارامترهایی چون انتخاب نوع زمین، استفاده از اصل غافلگیری و ... به مشکلات و کمبودها فایق آمده و سرانجام پیروزی عظیمی را با حداقل امکانات و در برابر ارتش بمراتب قویتر و مجهزتر به دست آورد و علی رغم تلاش دیوانه وار دشمن در بازپس گیری آن، رزمندگان آن را حفظ نموده شدیدترین ضربات را به پیکر دشمن وارد ساختند، تا جایی که در این زمینه تعبیری چون شکسته شدن کمر ارتش عراق شنیده می شد. اعتراف بعدی دشمن به بیش از 52 هزار کشته عراقی در این عملیات، مبین اهمیت این پیروزی است. عملیات والفجر 8 بار دیگر صحنه نبرد را به نفع جمهوری اسلامی تغییر داد و در واقع آغازی شد برای دور جدید برتری نسبی خودی در جنگ، که طبعاً دشمنان دچار هراس شده، جمهوری اسلامی ایران را افزایش حمله ها به مراکز اقتصادی، بخصوص جزایر نفتی از جمله خارک، و توطئه های کاهش قیمت نفت، بیشتر در فشار قرار دارند. ارتش عراق که قادر نبود فاو را باز پس گیرد، با اتخاذ استراتژیهای دفاع متحرک، دست به تعرضاتی هر چند ضعیف زد که نقطه اوج این تحرکات، تصرف شهر مهران بود.

رزمندگان اسلام با جدی گرفتن تحرکات دشمن، به مقابله برخاستند. در این میان، عمق جلوگیری از این پیشروی، مناطق مذکور دوباره بازپس گرفته شد و عملیاتی چون کربلای 1 (65/4/9) - که منجر به آزادسازی شهر مهران شد- و کربلای 2 (65/6/9) - در منطقه حاج عمران- انجام گرفت بار دیگر امکان ترکتازی از دشمن سلب شد و رزمندگان دوباره ابتکار عمل را در دست گرفتند.

در ادامه کاربرد ابتکارها و نوآوریها در جنگ، از جمله انهدام تاسیسات نفتی #171«الامیه«raq; در مرکز خلیج فارس طی عملیات کربلای 3، بار دیگر در سال 1365 جمهوری اسلامی عامل جدیدی را وارد صحنه نبرد کرد که رژیم عراق را درگیر معضل تازه‌ای ساخت. جنگ نامنظم در عمق خاچ عراق- در جبهه‌های غرب و شمال غرب- به عنوان یک حرکت جدید، جنگ را وارد ابعادی فراتر از گذشته کرد و جمهوری اسلامی را به طور مستقیم در معادلات داخلی عراق دخیل کرد. اتحادیه میهنی کردستان عراق که بخش وسیعی از منطقه کردنشین شمال عراق را تحت نفوذ و تسلط دارد، پس از ناامید شدن از مذاکره با صدام، دوباره سیاستی قهرآمیز علیه رژیم عراق اتخاذ کرد و تمایل زیادی برای نزدیکی بیشتر با جمهوری اسلامی ایران نشان داد. از طرفی، سپاه پاسداران، با تشکیل قرارگاه #171«رمضان«raq; به برنامه‌ریزی حرکت نامنظم در داخل عراق پرداخته بودند و همکاری این اتحادیه، می‌توانست در راستای حرکت قرارگاه رمضان مفید و موثر باشد. کوهستانها و تاسیسات نفتی کرکوک، میدان این آزمایش و آغاز این حرکت بود که در قالب عملیات فتح 1 شکل گرفت و نتیجه‌ای بسیار مثبت داشت. از یک سو، قابلیت، کارایی و شجاعت نیروهای نامنظم سپاه از سوی دیگر، توانایی و میزان کارایی اتحادیه، در این همکاری مشخص شد.

در عملیات فتح 1 که با مقدماتی بس دشوار توأم بود، رزمندگان موفق شدند ضمن انتقال سلاحهایی چون خمپاره و مینی کاتیوشا به عمق مواضع دشمن، تاسیسات و مراکز مهم کرکوک را از نزدیک زیر گلوله گرفته و خسارتهای قابل توجهی به رژیم بعثی وارد کردند. دشمن تصور می‌کرد این حرکت از سوی هواپیماهای جمهوری اسلامی انجام گرفته و حضور چنین نیرویی در عمیق خاک خود را تصور نمی‌کرد.

به هر حال عملیات فتح 1 و پیروزی آن، مقدمه‌ای بر عملیات دیگر والفجر در عمق خاک دشمن شد و سرانجام تهدید جدی دشمن از این ناحیه. در خلال حرکت‌های محدود، طراحی عملیات اصلی، بعد از والفجر 8 آغاز شده بود و این بار حرکتی گسترده در منطقه #171«ابوالخصیب«raq; و #171«شلمچه«raq; در دستور کار قرار گرفت. پس از نزدیک به هشت‌ماه تلاش بی‌وقفه در کسب شرایط و آمادگی لازم، عملیات کربلای 4 (65/10/3) با عبور از ارون‌درو به اجرا درآمد. این عملیات در جنوب خرمشهر و با اهدافی چون ابوالخصیب انجام گرفت؛ اما به دلیل وجود مشکلات عدیده و همچنین هوشیاری دشمن، نیروهای اسلام موفق به حفظ مناطق متفرقه نشده، بناچار پس از انهدام دشمن، به مواضع اولیه بازگشتند.

انجام عملیات کربلای 5 در محور شلمچه که در تاریخ (65/10/19) پانزده روز پس از عملیات کربلای 4، آغاز شد، تا اندازه‌ای زیادی انتظارات مردم را برآورده کرد؛ زیرا این عملیات با بیش از پانزده شبانه‌روز درگیری مداوم، مقاومت و جنگندگی نیروهای اسلام در شرایط بسیار مشکل منطقه و در هم پیچیده شدن دژهای مستحکم- و به رغم خودآنان غیر قابل نفوذ- دشمن، یکی از بزرگترین نبردهای تمام دوران جنگ تحمیلی محسوب می‌شود. اما بیشتر از انعکاس داخلی، اهمیت مطلب در نزد کارشناسان و تحلیلگران نظامی، بازگو کننده عظمت کاری است که در کربلای 5 و منطقه شلمچه انجام گرفت. گذشته از نقش اساسی عملیات کربلای 5 در پیدایش یک امکان جدید، برای اجرای آتش حجیم و در پی‌درپی روی شهر بصره- همزمان با جنگ شهرها- تلاش و انهدام قسمت دیگری از ارتش عراق، حتی وسیعتر از عملیات فاو، از جمله دستاوردهای مهم نظامی کربلای 5 است. بازتاب عملیات کربلای 5 در ابعاد خارجی، بسیار گسترده بود.

عراق می‌دید که در مهمترین جبهه، شکست‌هایی را متحمل شده و رزمندگان اسلام به بصره نزدیکتر می‌شوند، به جنگ شهرها و حمله‌های هوایی خود به مراکز اقتصادی در دریا شدت بخشید و از ی کطرف کشورهای منطقه و همین‌طور ابرقدرتهای شرق و غرب، در صدد برآمدن مقدمات آتش‌بس را به منظور جلوگیری از ادامه پیشروی نیروهای جمهوری اسلامی آماده کنند و از طرف دیگر، اقدام به حضور گسترده‌تر از پیش در خلیج فارس و درگیریهایی به بهانه حمایت از نفتکشها نمودند.

پس از عملیات والفجر 8، بخصوص عملیات اخیر در شلمچه (کربلای 5)، مساله جنگ در دریا، اهمیت خاصی پیدا کرد و به دلیل آنکه حمله‌ای عراق افزایش چشمگیری پیدا کرد، به گونه‌ای که سیاستمداران نظام را دچار اختلال می‌کرد، از این رو جمهوری اسلامی تصمیم گرفت که با مساله دریا، فعالتر برخورد نماید، که به دنبال آن ماموریت مقابله به مثل، به طور جدیتر، به نیروی دریای سپاه و ارتش واگذار شد. در این بین، نیروی دریای نوپای سپاه، نقش فعالتری را- به دلیل دارا بودن ویژگیهای خاص- برخوردار بود. پس از این مقطع کوتاه، به دنبال تصمیم امریکا مبنی بر اسکورت نفتکشهای کویتی و اعلام حضور در خلیج فارس و نیز نصب پرچم شوروی سابق روی نفتکش کویتی، جنگ خلیج فارس شکل حادثتری به خود گرفت و عملاً عملیاتی زمینی تحت‌الشعاع درگیری‌های دریایی قرار گرفت.

مرحله دوم این مقطع، درگیری تا و تمام نظام با امریکا بود. تا اینکه در تاریخ 66/5/2 پس از ورود امریکا به خلیج فارس، کشتی امریکایی #171؛ بریجتون؛ آسیب دید. پس از حادثه بریجتون، امریکا در صدد تلافی برآمد و نیروهای ایران درگیر شد. اما در ادامه عملیات زمینی، باید گفت که پس از عملیات کربلای 5 و انجام حرکت‌هایی در ادامه و تثبیت آن، فرماندهان نظامی دریافتند که به طور موقت ادامه جنگ به جبهه‌های جنوب، نتیجه‌ای نخواهد داشت، لذا متوجه جبهه‌های غرب شدند و البته زمینه‌ای آن با انجام عملیاتی چون فتح و همکاری با گروه‌های معارض عراقی، تا حدودی ایجاد شده بود. در نتیجه، یگانهای سپاه، به غرب منتقل و عملیات کربلای 10 / (66/2/4) به عنوان اولین حرکت، با اهدافی مشخص در محور #171؛ ماموت؛ انجام گرفت.

در همین سال، نیروی بعثی با بهره‌گیری از عوامل مزدور مناطق، جبهه‌های جدیدی را در برابر سپاه اسلام، در نقاط مختلف مرزی گشودند. انجام چند حرکت نظامی مشترک توسط عراق و منافقان در جنوب و مهران، همراه با جاسوسی گسترده منافقان و اقدامهای این گروهک خبیث به عنوان ستون پنجم دشمن، از ویژگیهای طرحهای استکبار در این دوره است. عملیاتی نصر 4 (66/4/2) نصر 8 (66/7/24) و بیت‌المدق 2 (66/10/24) که بعضاً در اوج سرما و یخبندان انجام می‌گرفت، منجر به تصرف شهر ماموت و تسلط بر مناطق مهم و استراتژیک گشت و چشم‌انداز مناسبی را برای ادامه جنگ در این محور ایجاد نمود که البته در ادامه، به دلیل موانع طبیعی و بروز مشکلات عدیده این حرکت کند شد.

در همین راستا و برای ایجاد گشایش در جبهه ماموت، منطقه حلبچه مورد توجه قرار گرفت، که طرحی با نام والفجر 10 (66/12/22) به اجرا در آمد. نیروهای خودی در عملیات 10 علی‌رغم وجود سرما و یخبندان، با اتخاذ تدابیری مبتنی بر کسب تجارب جدید، موفق شدند ضمن تصرف منطقه‌ای وسیع از خاک عراق، شهرهای حلبچه #171؛ سیدصادق؛ و #171؛ خورمال؛ را آزاد و شمار زیادی از دشمن را نابود کرده یا به اسارت گرفتند. در این عملیات، یکی از فجیع‌ترین اقدامها از سوی دشمن بعث عراق انجام شد و آن بمباران وسیع شیمیایی شهر حلبچه و اطراف آن بود که منجر به کشته شدن هزاران نفر از مردم بی‌گناه حلبچه گردید.

تعرض عراق- پذیرش قطعنامه

اساساً فرماندهان نظامی به دلیل دو هدف اساسی، دست به تغییر استراتژی نظامی و انتقال جنگ از جنوب به غرب زدند؛ یکی داشتن اهدافی مهم در جبهه‌های غرب کشور و امکان استفاده از ابتکارهای جدید و بخصوص به کارگیری نیروهای معارض عراقی و دیگری جاکن کردن دشمن از جبهه‌های جنوب. اقدامها و تحولات پایانی جنگ نشان داد که ارتش عراق نیز تدابیری برای خود اندیشیده و در مواقعی در دام نیروهای جمهوری اسلامی نیفتاده است. در واقع عراق از جنوب جاکن نشد؛ بلکه ارتش عراق بنا بر تجارب به دست آمده، بخصوص پس از کسب تجربه‌ای در حرکت‌های موسوم به #171؛ استراتژی دفاع متحرک؛ برنامه‌ریزی دراز مدتی را که پس از والفجر 8 آغاز کرده بود.

با انجام عملیات والفجر 10 از طرف جمهوری اسلامی و اشتغال یگانهای اصلی ما در آن منطقه، ارتش عراق علی‌رغم انتظار ما به جای صرف نیروی خود در حلبچه، مهیای انجام تعرضی در وافر شد که در نهایت به دلیل زیادی، از جمله کمکهای خارجی و به کارگیری وسیع سلاح شیمیایی، منجر به باز پس گیری فاو شد (67/1/28). ارتش عراق با این حرکت موفقیت‌آمیز و با کسب روحیه، برای بدست آوردن ابتکار عمل و به انفعال کشاندن نیروهای جمهوری اسلامی، به عملیاتی خود ادامه داد که از آن جمله در محور شلمچه (67/3/4) دست به پیشروی زد و در فواصل کوتاهی، به منطقه ماووت (67/3/21) و مهران (67/3/29) تعرضاتی کرد.

نیروهای خودی، به دلیل بروز مشکلات متعدد، فاقد حرکات کافی در برخورد با دشمن بودند، و برای کسب حداقل توان، بناچار عقب‌نشینی از ماووت و حلبچه را در دستور کار خود قرار دادند. تا از تعرضات دشمن و تصرف مجدد خاک جمهوری اسلامی جلوگیری شود. ارتش عراق نیز به تعرضات خود ادامه داد. جزیره مجنون را در تاریخ 67/4/4 گرفت و ارتفاعات شاخ شمیران و ... را نیز تصرف کرد. عراق به اینها اکتفا نکرد؛ بلکه تعرضات خود را وسعت داد و از این پس، در محورهای شمال خرمشهر و جنوب‌اهواز، همچنین در دشت عباس، اقدام به پیشروی گسترده‌ای نمود.

ایجاد روحیه‌ای تازه در بین مردم، بار دیگر سیل مردم را به جبهه در پی داشت بار دیگر. حضور گسترده مردم و مقاومت آنان، نه تنها مانع از ادامه پیشروی دشمن شد؛ که او را وادار به عقب‌نشینی نیز نمود. در عین حال موضوع بمبارانهای وسیع شیمیایی جبهه خودی توسط دشمن بعثی استمرار داشت. امریکا در خلیج فارس (ساقط کردن هواپیمای مسافربری ایران و شهادت 290 انسان بی‌گناه) ابعاد وحشتناکی به خود گرفت. در کنار آن، اخبار دیگری که جسته و گریخته به دست مسؤولان نظام می‌رسید، ضرورت بازنگری اساسی نسبت به استراتژی ادامه نبرد نظامی را مطرح ساخت. بر همین اساس بود که سرانجام به دنبال جمع‌بندی نظرات مسؤولان جمهوری

اسلامی ایران، حضرت امام (ره) پذیرش قطعنامه 598 را مبنی بر آغاز آتش‌بس بین ایران و عراق اعلام کرد.

توطئه هماهنگ عراق و ابرقدرتها در ادامه جنگ، علی‌رغم پذیرش قطعنامه 598 ادامه یافت و این‌بار با حرکت‌های نظامی منافقان در محور قصر شیرین و اسلام‌آباد متجلی شد، که در نهایت برخورد قاطع نیروهای اسلام، سبب شد تا ضمن انهدام وسیعی از منافقان، نه تنها این توطئه بشدت سرکوب شود؛ بلکه به نیروهای دشمن تفهیم گردد که هرگونه ماجراجویی تازه، گرداب جدیدی همانند سالهای آغاز جنگ برای آنان ایجاد خواهد کرد.